

KENNISTAFEL EFFECTIEF LEESONDERWIJS: GEZAMENLIJK EN IN SAMENHANG VAN WETEN NAAR DOEN

Er is veel discussie over hoe we de leesresultaten van Nederlandse leerlingen uit landelijke en internationale onderzoeken moeten interpreteren. Toch kan niemand ontkennen dat meerdere instanties in meerdere rapporten over meerdere jaren een daling signaleren in de leesvaardigheid en leesmotivatie van leerlingen in het funderend onderwijs. Die daling is zeer zorgelijk. Steeds meer scholen zien deze toestand als een urgente uitdaging en denken na over hoe ze -in lijn met de onderwijsvisie- hun leesonderwijs kunnen verbeteren. De grote vraag is: 'Waar en hoe begin je dan?'

In dit artikel verkennen we mogelijke antwoorden. We belichten daarbij de rol van de landelijke Kennistafel Effectief Leesonderwijs. De producten van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs kunnen richtinggevend zijn bij het realiseren van effectief leesonderwijs in begrijpend lezen. In deze bijdrage vertellen we wat de Kennistafel is en doet en geven we een overzicht van de tot nu toe opgeleverde kennisproducten. Deze producten kunnen bruikbaar zijn voor verschillende actoren op scholen tijdens hun gezamenlijke verbeterproces op het gebied van leesonderwijs.

VAN WETENSCHAP NAAR PRAKTIJK & VAN PRAKTIJK NAAR WETENSCHAP

Er is veel wetenschappelijke kennis beschikbaar over het inrichten en vormgeven van effectief leesonderwijs. Toch bereikt die kennis lang niet altijd de scholen. Andersom zien we dat vragen uit de praktijk de wetenschap niet altijd bereiken.

Kennelijk is er een kloof tussen wetenschap en praktijk, die maar moeilijk te dichten is. In 2020 startten de PO-raad, VO-raad en het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) daarom met de landelijke Kennistafel Effectief Leesonderwijs. De Kennistafel bestaat uit een kleine vijftig leden met diverse functies: leraren, schoolleiders en bestuurders uit het primair en voortgezet onderwijs en uit lerarenopleiders, curriculumontwikkelaars, leesbevorderaars, onderzoekers en beleidsmedewerkers. De groep komt vier keer per jaar samen om kennis uit te wisselen en werkt daarnaast actief in werkgroepen aan het verzamelen, co-creëren en verspreiden van kennis.

EEN DICHTBEGROEID BOS AAN INITIATIEVEN VOOR VOORAL HET BASISONDERWIJS

De Kennistafel heeft aan het Expertisecentrum Nederlands de opdracht gegeven om een inventarisatie te maken van alle al bestaande initiatieven in

Nederland op het gebied van de verbetering van leesonderwijs. Denk daarbij bijvoorbeeld aan leesaanpakken, trainingen, regionale en landelijke leesoffensieven en leesprojecten. Het blijkt dat er door veel verschillende partijen veel verschillende initiatieven ontwikkeld zijn om de leesvaardigheid van leerlingen te verbeteren: maar liefst 149 initiatieven (Swart & In 't Zandt, 2022). Het gevaar bestaat dat de praktijk door al deze verschillende, versnipperde initiatieven door de bomen het bos niet meer ziet. De onderzoekers bevelen dan ook aan een duidelijke vindplaats op te richten. Ook pleiten ze voor meer aandacht voor de ontwikkeling van verbetertrajecten en producten ten behoeve van specifieke doelgroepen, namelijk leerlingen in het vo en het so en vso. De initiatieven richten zich nu vooral op het reguliere (reguliere) basisonderwijs. Verder geven ze aan dat leraren over voldoende kennis van leesonderwijs moeten beschikken om vanuit de context waarin zij werken initiatieven te kunnen beoordelen op effectiviteit.

'VAN WETEN NAAR DOEN!' IN EEN NIEUWE INFRASTRUCTUUR

Scheltinga, Snel en Van Steensel schreven in 2021 in opdracht van de Kennistafel het visiestuk 'Van weten naar doen!'. Hierin wordt uiteengezet dat begrijpend lezen als vaardigheid zeer complex is. Het bestaat uit verschillende soorten kennis, deelvaardigheden en deelprocessen, waarbij leesmotivatie ook een belangrijke rol speelt. In dit gegeven van complexiteit zit ook de oplossing. Effectief werken aan verbetering van het leesonderwijs vraagt om een samenwerking in samenhang van

verschillende actoren binnen de school (leraren, leesdeskundige, schoolleider en bestuurder) en professionals van organisaties buiten de school (opleidingen, lectoraten, universiteiten, SLO, NRO, bibliotheken, Toetsmakers, et cetera). Aan deze infrastructuur wordt nu gewerkt door de Kennistafel.

MEER VAARDIGE ÉN DUURZAAM GEMOTIVEERDE LEZERS

Het doel van de Kennistafel is driedelig. Ten eerste het verbinden van de vele verschillende organisaties, initiatieven, onderzoekers en trajecten, die zich met de verbetering van het leesonderwijs bezighouden of daar belangrijk voor zijn. Zo kunnen de initiatieven zo goed mogelijk vanuit dezelfde visie, systematisch en in samenhang afgestemd worden, passend bij de behoeften van de onderwijspraktijk. Ten tweede beoogt de Kennistafel door haar activiteiten dat bestaande wetenschappelijke kennis over leesonderwijs beter en soepeler in de praktijk benut wordt. Ten derde wil de Kennistafel vragen van onderwijsprofessionals ophalen en die vervolgens vertalen naar een onderzoeksagenda. Er leven bijvoorbeeld veel vragen over vakintegratie bij lezen en het monitoren van leesvaardigheid.

De ambitie van de Kennistafel is dat Nederlandse leerlingen meer vaardige én duurzaam gemotiveerde lezers worden. Het gaat om lezers die in staat zijn en gericht zijn op het benutten van (geschreven) bronnen om beter inzicht te krijgen in zichzelf, de ander, en de wereld en in hoe ze zich willen verhouden tot die ander en de wereld. De Kennistafel wil deze ambitie

verwezenlijken met de uitvoering van de volgende acties: de urgentie in het onderwijs onder de aandacht brengen; kennis verzamelen, toepasbaar maken en verspreiden; gezamenlijk en in samenhang de verandering op gang brengen (Scheltinga, Snel & Van Steensel, 2021).

KWALITEITSWAAIER EFFECTIEF ONDERWIJS IN BEGRIJPEND LEZEN

Op basis van het visiestuk, vanuit de grondgedachte dat het realiseren van effectief leesonderwijs een samenspel vraagt van verschillende actoren, is de 'Kwaliteitswaaier Effectief Onderwijs in Begrijpend Lezen' geschreven (Snel, 2023). Deze waaier bevat vier kwaliteitskaarten voor verschillende professionals: de bestuurder, schoolleider, leesdeskundige(n), en de leraar. Op iedere kwaliteitskaart staan bouwstenen (voor de leraar) of activiteiten (voor de leesdeskundige(n), schoolleider en bestuur).

Kwaliteitswaaier: Effectief Onderwijs in Begrijpend Lezen

Samen aan effectief leesonderwijs werken

Kennistafel Effectief Leesonderwijs
Mirjam Snel

Het belang van iedere bouwsteen of activiteit wordt op de kaart toegelicht en er wordt een handreiking gedaan naar concreet handelen. Een bouwsteen voor leraren is bijvoorbeeld: 'Laat leerlingen gevarieerde teksten van goede kwaliteit lezen'. Op de kaart leest de leraar waarom deze bouwsteen belangrijk is, wat kwaliteitskenmerken zijn van goede, gevarieerde teksten en waar de leraar dit type teksten kan vinden. De kwaliteitswaaier is goed in te zetten als lesmateriaal op de opleiding en als reflectiemiddel voor scholen bij verbetertrajecten. Onderaan dit artikel staat de link naar de kwaliteitswaaier.

HANDEN UIT DE MOUWEN EN HANDEN INEEN

De Kennistafel heeft tot nu toe een bijdrage geleverd aan verschillende online en offline bijeenkomsten. Leden hebben bijvoorbeeld hun kennis en ervaringen gedeeld tijdens

conferenties en studiedagen voor leraren, schoolleiders, kwaliteitsmedewerkers en bestuurders uit het po en vo. Er zijn verschillende doorkijkjes met praktijkvoorbeelden van scholen beschreven, met daarbij vaak een wetenschappelijke reflectie. Een voorbeeld daarvan is hoe een school haar taalbeleid heeft vormgegeven en hoe een school aan de slag is gegaan op het gebied van schoolbreed bevorderen van leesplezier.

Ook zijn er webinars gemaakt over het bevorderen van leesbegrip en leesmotivatie vanuit verschillende perspectieven. Hieronder sommen we enkele webinars op die mogelijk interessant zijn voor scholen in hun verbeterproces.

- [Stand van zaken prestaties begrijpend lezen, diep lezen en bevordering diep lezen](#)
Heleen Bührs, Leesexpert en leraar Alan Turingschool (po) en Eliane Segers (Hoogleraar Lezen & Digitale Media, Universiteit Twente)

platformsamenonderzoeken.nl/kennisbank/webinar-didactief-over-diep-lezen/

- [Leesmotivatie en de bevordering van leesmotivatie thuis en op school](#)
Caroline Wisse, docente Nederlands (vo), Roel van Steensel, hoogleraar Leesgedrag, Vrije Universiteit
platformsamenonderzoeken.nl/kennisbank/webinar-leesmotivatie/
- [De rol van de bestuurder bij het realiseren van effectief leesonderwijs en de kwaliteitswaaier](#)
Cristel Wieman, bestuurder Stichting Klasse (po), Dirk Speelman, bestuurder VariO Onderwijsgroep (vo) en Mirjam Snel voorzitter Kennistafel Effectief Leesonderwijs
platformsamenonderzoeken.nl/blog/2023/04/14/webinar-de-rol-van-de-bestuurder-bij-de-verbetering-van-het-leesonderwijs-2/

- De rol van de schoolleider bij het realiseren van effectief leesonderwijs en de kwaliteitswaaier
Mark Brijan schoolleider De Marke (vo), Linda Pereboom, Cazemierschool (po) en Mirjam Snel, voorzitter Kennistafel Effectief Leesonderwijs
platformsamenonderzoeken.nl/kennisbank/webinar-de-rol-van-de-schoolleider-bij-de-verbetering-van-het-leesonderwijs/

AAN DE SLAG MET PRANGENDE VRAGEN IN DE WERKGROEPEN

De Kennistafel kent verschillende werkgroepen waarin gewerkt wordt aan prangende vraagstukken vanuit de praktijk zoals: hoe beoordeel je de kwaliteit van onderwijsmateriaal, hoe en waar kunnen scholen zo efficiënt mogelijk kennis vinden, hoe kunnen scholen ondersteund worden in hun verbeterproces en wat zijn relevante onderzoeksvragen uit het werkveld. Recent heeft de werkgroep 'Onderzoeksagenda' een publicatie opgeleverd met aanknopingspunten voor toekomstig onderzoek (Van den Broek, Dankelman, Segers, Van Steensel & Pleumeekers, 2024). Ook is er recent een werkgroep gestart die zich buigt over het leescurriculum op de pabo en is er een werkgroep die zich bezighoudt met het monitoren en evalueren van leesbegrip. Binnen deze werkgroepen worden de krachten gebundeld vanuit verschillende perspectieven en wordt er gewerkt aan praktijkgerichte producten.

BENIEUWD NAAR EEN OVERZICHT VAN DE OPBRENGSTEN?

Alle publicaties, praktijkvoorbeelden en webinars zijn terug te vinden op de website van het platform Samen

Onderzoeken:

platformsamenonderzoeken.nl/dossiers/kennistafel-effectief-leesonderwijs/

KWALITEITSWAAIER

De kwaliteitswaaier is te downloaden via:

platformsamenonderzoeken.nl/wp-content/uploads/2023/01/Kwaliteitswaaier-Effectief-Onderwijs-in-Begrijpend-Lezen-2.pdf

Scholen kunnen ook op aanvraag de kwaliteitswaaier per post ontvangen. Deze is op te vragen bij Tes Schmeink via tesschmeink@vo-raad.nl.

OVER DE AUTEURS

Wenckje Jongstra is associate lector Taalstimulering in het Kennis- en Innovatiecentrum van Hogeschool KPZ. Ze is sinds september 2023 lid van de Kennistafel.

Mirjam Snel is als hogeschoolhoofddocent verbonden aan het lectoraat 'Curriculumvraagstukken funderend onderwijs' bij Hogeschool Utrecht. Ze is tevens voorzitter van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs en lid van de Taalraad.

Tes Schmeink is beleidsadviseur bij de VO-raad en de projectleider van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs.